

Ikääntyvä ja monimuotoistuva Suomi kirittää hallintoa

Digihumaus-raportti 2024

DIGI- JA
VÄESTÖTIETO-
VIRASTO

Sisältö

Johdanto	3
Ikääntymisen monet polut	5
Maahanmuutto ja digitalisaatio	7
Alueet eriytyvät, entä palvelut?	9
Monimuotoistuminen kirittää hallintoa	11
Johtopäätöksiä	12
Lähteet	17

Johdanto

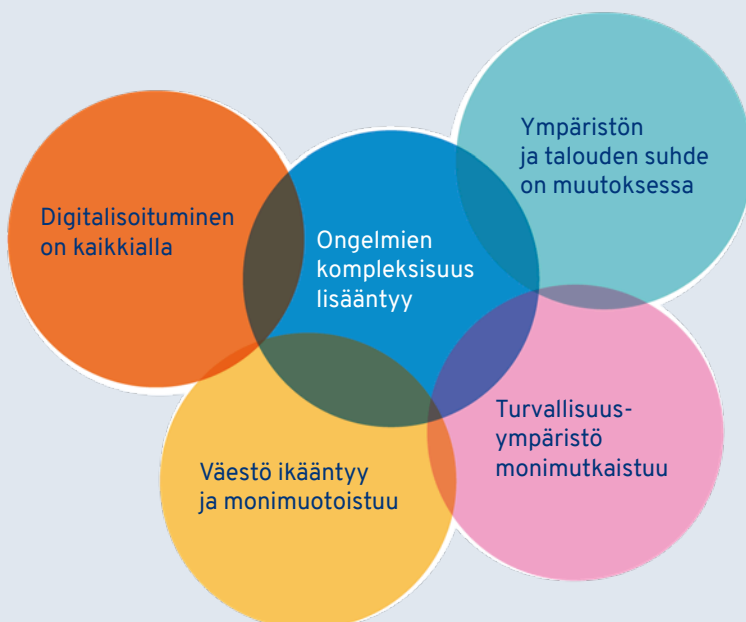
Vuoden 2024 Digihumaus-raportti käsittelee Suomen väestömuutoksia pitkällä aikavälillä neljän näkökulman kautta: väestön ikääntyminen, maahanmuutto, alueiden kehitys ja monimuotoistuminen.

Tulevaisuuden julkista hallintoa ja sen palveluita suunniteltaessa on tärkeä pohtia erilaisia kehityskulkuja ja vastauksia ainakin seuraaviin kysymyksiin:

- *Millaisia ovat tulevaisuuden suomalaiset?*
- *Mihin he uskovat ja minkälainen luottamus heillä on julkista sektoria kohtaan?*
- *Missä he asuvat?*
- *Mitä kieliä he puhuvat?*

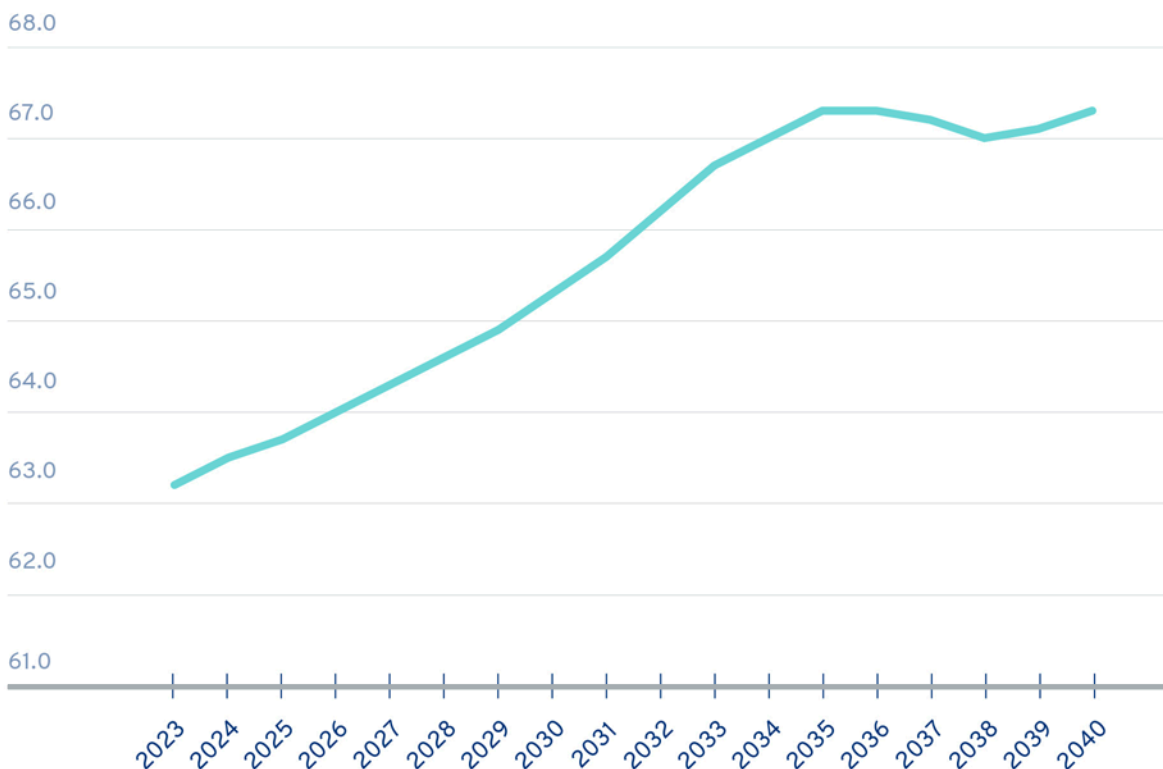
Työkäisen väestön koko suhteessa muihin väestöryhmiin määrittelee puolestaan sen, kuinka paljon koko julkisella taloudella on liikkumatilaa seuraavina vuosikymmeninä.

Väestön ikääntymiseen ja monimuotoistumiseen liittyvistä kehityskuluista käydään mediassa jatkuvaa keskustelua. Tämä tilannekuva onkin monille tuttu. Sen vuoksi olemme halunneet raportissa keskittyä johtopäätöksiin ja muutosten vaikutuksiin eri aikaväleillä.

Tulevaisuuden muutostrendit kietoutuvat tiiviisti toisiinsa ja vaikuttavat tulevaisuuteemme. Ajan mittaan muutostrendien väliset vuorovaikutussuhteet muuttuvat ja yhden trendin korostuessa jokin toinen voi jäädä taka-alalle ja nousta taas hetken päästä vahvemmin esille.

Väestöllinen huoltosuhde, ennuste 2040

Lähde: Tilastokeskus

Väestön ikääntyessä alle 15-vuotiaiden ja yli 64-vuotiaiden määrä suhteessa työikäiseen väestöön kasvaa. Huoltosuhde oli Suomessa vielä vuonna 1990 alle 50, mutta nousee ennusteen mukaan 2030-luvulla yli 67:ään.

Muuttuva ikääntyminen vaatii luutuneiden ajatusmallien ravistelua koko yhteiskunnassa.

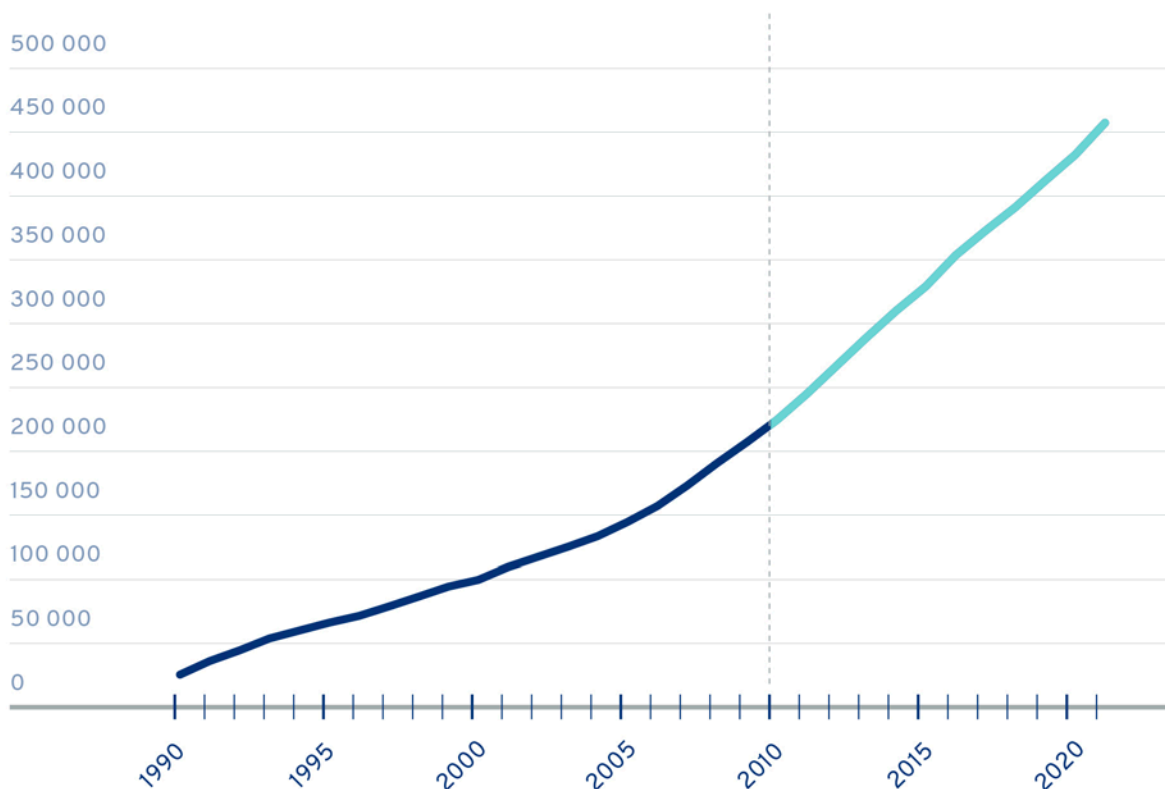
01

Ikääntymisen monet polut

Suomen väestö vanhenee. Ikääntyminen on kuitenkin muutoksessa: eläkkeelle jäädään keskimäärin entistä toimintakykyisimpänä ja turvatumalla toimeentulolla. Eläkkeelle jääminen voikin merkitä erilaista, mutta yhtä lailla aktiivista osallistumista yhteiskuntaan. Moni vasta eläköitynyt saattaa jatkaa töiden tekemistä osa-aikaisesti tai osallistuu entistä aktiivisemmin vapaaehtoistyöhön. Muuttuva ikääntyminen vaatii luutuneiden ajatusmallien ravistelua koko yhteiskunnassa.

Digitalisaatio ja automatisaatio voivat tehostaa julkisia palveluja, kun palvelutarve kasvaa ja osaajien määrä vähenee. Siksi on äärimmäisen tärkeää, että uudistaminen ei tapahdu teknologiakeskeisesti, vaan myös toimintatapoja, lainsäädäntöä ja normeja tarkastellaan avoimin mielin. Yhtä tärkeää muutoksessa ovat myös palveluiden helppo-käyttöisyys, laatu, turvallisuus ja luotettavuus.

Vieraskielisten määrä Suomessa

Lähde: Tilastokeskus

Vieraskielisten määrä Suomessa on kasvanut merkittävästi 1990-luvulta. Kasvu on kiihtynyt erityisesti 2010-luvulta alkaen.

Viranomaisprosessien sujuvuuden ja asiakaslähtöisyyden parantaminen ovat tärkeitä tekijöitä Suomeen juurtumisen kannalta.

02

Maahanmuutto ja digitalisaatio

Vuoden 2023 lopussa maahanmuutto oli vilkastunut edellisiin vuosiin verrattuna niin, että Suomen väestö kasvaa edelleen. Tulevat vuodet näyttävät, kuinka Suomi osaa houkuttaa tänne uusia osaajia täydentämään työmarkkinoita. Myös investoinnit tutkimukseen, kehittämiseen ja innovaatiotoimintaan sekä koulutukseen panostaminen voivat muiden kilpailukyky- ja innovaatiohyötyjen lisäksi houkuttaa koulutusperäistä maahanmuuttoa Suomeen.

Maahanmuutto lävistääkin ilmiönä koko julkisen hallinnon. Se lisää luonnollisesti painetta monikielisyyteen ja erilaisten kulttuurien ymmärrykseen palvelutuotannossa. Nopea teknologinen kehitys luonnollista kieltä tuottavissa tekoälysovelluksissa, puheohjauksessa ja visuaalisissa käyttöliittymissä on mahdollisuuden paikka. Käännösteknologian avulla julkiset palvelut ja yhteiskunta ylipäänsä voivat avautua vieraskielisille helpommin. Viranomaisprosessien sujuvuuden ja asiakaslähtöisyyden parantaminen ovat myös tärkeitä tekijöitä, jotta Suomeen työn tai koulutuksen perässä hakeutuvat ihmiset juurtuvat maahan.

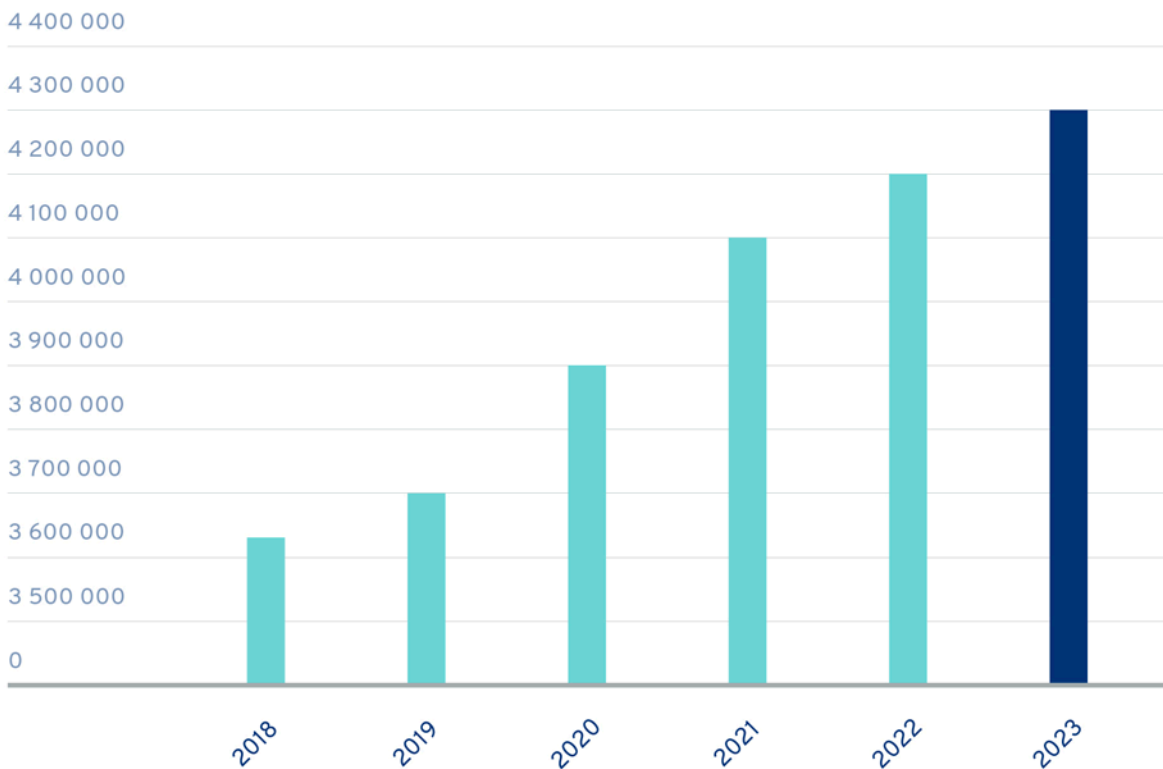
Tulevaisuudessa kaupungit ja kunnat ovat yhä erilaisempia ja erisuuruisia julkisten alustapalveluiden käyttäjiä.

03

Alueet eriytyvät, entä palvelut?

Suomen sisällä muuttoliike suuntautuu edelleen kaupunkeihin ja taajama-alueille samalla kun harvaanasutut seudut ikääntyvät ja pienentyvät väestöltään. Esimerkiksi suurissa kaupungeissa voi olla keskivertokunnan kokoisia omaleimaisia kaupunginosia omine haasteineen ja voimavaroineen. Toisaalta monella uudella hyvinvointialueella ikääntyvä ja pienenevä väestöpohja asettaa ahtaat raamit digitalisaatiota hyödyntävälle uudistustyölle. Tulevaisuudessa kaupungit ja kunnat ovatkin yhä erilaisempia ja erisuuruisia julkisten alustapalveluiden käyttäjiä. Yhteisillä digitaalisen infrastruktuurin ratkaisulla voidaan tehostaa toimintaa, kun kaikkea ei tarvitse tehdä itse. Digitaalisilla palveluilla viranomaiset voivat saavuttaa asiakkaansa pitkienkin välimatkojen päässä ja etäpalveluilla on varmasti paljon annettavaa esimerkiksi sote-palveluissa.

Vuodessa vähintään kerran sähköisesti tunnistautuneiden uniikkien henkilöiden kehitys

Lähde: Digi- ja väestötietovirasto

Vuonna 2023 jo jopa 4,3 miljoonaa henkilöä tunnistautui ainakin kerran vuodessa johonkin sähköiseen julkiseen asiointipalveluun.

Kuinka paljon asiointia voidaan räätälöidä ja eriyttää eri ryhmien välillä eri asiointitavoiksi?

04

Monimuotoistuminen kirittää hallintoa

Suomalaisten arvot, asenteet ja elämänvalinnat muuttuvat. Myös maahanmuutto muuttaa omalta osaltaan suomalaisuuden kuvaa. Lainsäädännöllä voi olla vaikeuksia pysyä muuttuvien arvojen ja asenteiden rytmissä. Tutkimusten mukaan muutos on vähemmän dramaattinen kuin vaikkapa sosiaalisen median keskustelun perusteella voisi luulla: suomalaiset arvostavat edelleen perhettä, työtä ja toimeentuloa elämän peruspalkoina. Perheen ja muiden sosiaalisten suhteiden määritelmät ovat toisaalta muutoksessa. Esimerkiksi uusperheiden ja yksinasuvien määrät ovat Tilastokeskuksen mukaan kasvaneet.

Julkishallinnon asiakaskunta onkin tulevaisuudessa moninaista ja monimuotoista. Myös ihmisten odotukset ja tottumukset muuttuvat ja erilaistuvat. Julkisten palveluiden ja yhdenvertaisen kohtelun kannalta on keskeistä puntaroida, kuinka paljon asiointia voidaan räätälöidä ja eriyttää eri ryhmien välillä eri asiointitavoiksi. Vähemmistöt ja heikommassa asemassa olevat ryhmät huomioiva osallistaminen kehittämisprosessin alusta saakka auttaa varmistamaan sen, että palvelut ovat yhdenvertaisia kaikille. Samalla se vahvistaa luottamusta koko yhteiskunnassa. Inklusiivinen osallistaminen auttaa tunnistamaan aitoja tarpeita, joiden pohjalta palveluja voi digitalisoida ja automatisoida.

Tiedolla johtamisen ja segmentoinnin avulla voimme tunnistaa monimuotoistuvan asiakaskunnan palvelutarpeet.

Johtopäätöksiä

Yhteentoimivuus ja data

Määrällisen ja laadullisen tiedon sekä tutkimuksen merkitys palvelukehityksessä kasvavat jatkossa, kun kansalaisten elinkaaret lapsuudesta aikuisuuden kautta eläkeikään ovat keskenään entistä erilaisempia. Avainasemassa on myös yhteentoimivuus ja digitaalisen infrastruktuurin peruspalkoiden käyttäminen läpi koko julkisen hallinnon. Yhteisten digitaalista siirtymää edistävien ja merkittävien vipupisteiden tai solmukohtien tunnistaminen niin teknologiassa kuin yhteiskunnallisessa toimintaympäristössä vaatii herkkyyttä myös julkisilta toimijoilta.

Yhden viraston näkökulmasta jokin asia voi olla liian pieni, mutta yhteisponnistuksella se voidaan tunnistaa yhteiskunnallisesti vaikuttavaksi. Esimerkkinä toimivasta yhteiskehittämisestä ovat elämäntapahtumalähtöiset Suomi.fi-opaat, jotka laaditaan yksityisen, julkisen ja kolmannen sektorin yhteistyönä. Myös tukea tarvitsevat asiakkaat ja haavoittuvat ryhmät, kuten vieraskieliset tai syrjäytymisuhan alla elävät, tarvitsevat usein poikkihallinnollista apua. Samalla pitää huomioida profiloiviin ja personoiviin palveluihin liittyvät perusoikeus- sekä tieto- ja yksilönsuojanäkökulmat.

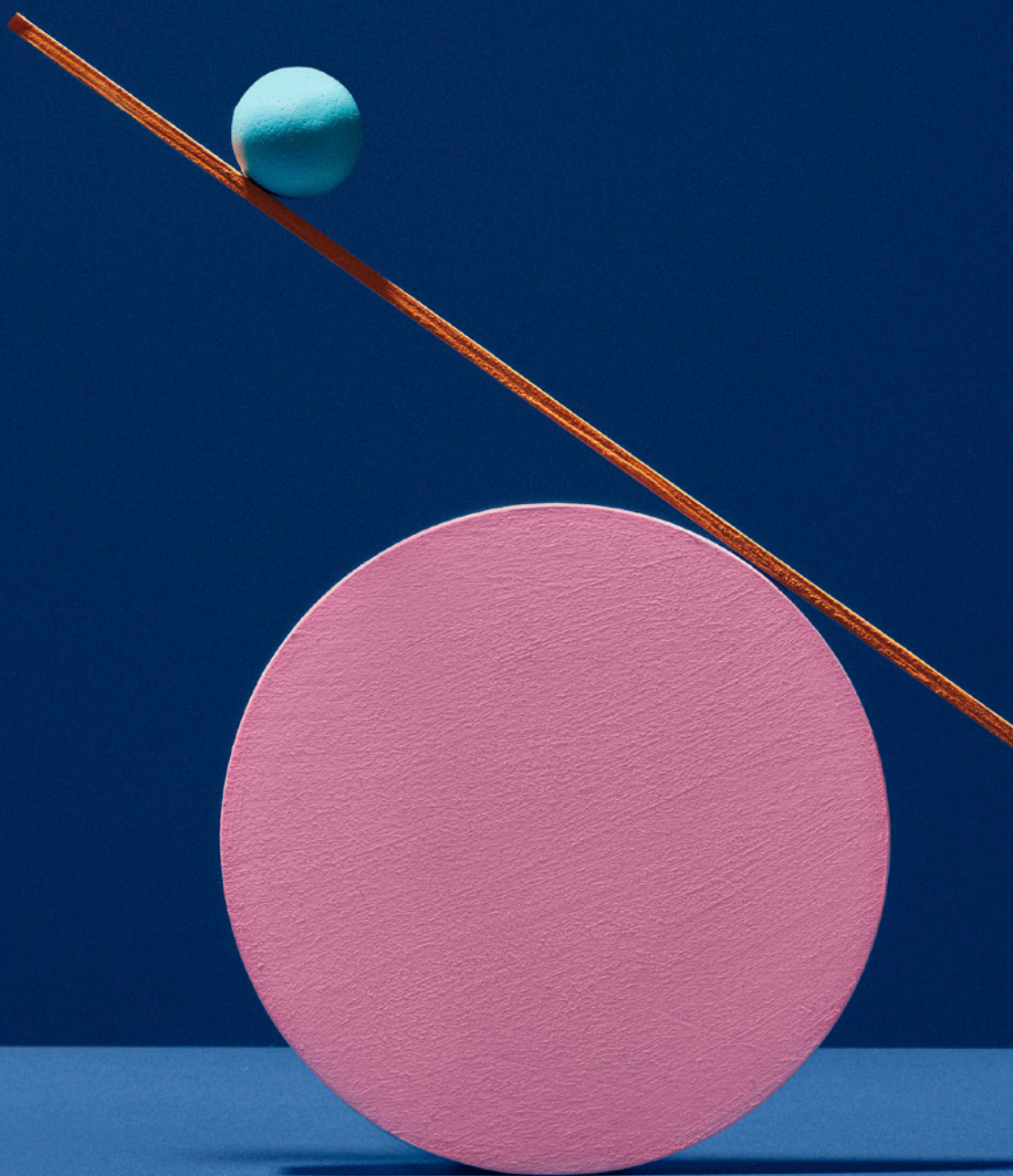
Räätälöityjä digipalveluja

Väestön monimuotoistuesssa digitaalisia palveluja voidaan tarjota paremmin erilaisille kohderyhmille kehittyvien teknologioiden avulla. Näin palveluita voidaan personoida eri kohderyhmille kustannustehokkaasti: esimerkiksi asiointi omalla äidinkielellä, saavutettavuuden parempi huomioiminen tai mukautuvat käyttöliittymät. Tiedolla johtamisen ja segmentoinnin avulla voimme tunnistaa monimuotoistuvan asiakaskunnan palvelutarpeet. Näin julkinen hallinto voi palvella asiakasta ja ohjata digikyvykkäitä kansalaisia aktiivisemmin tehokkaimpiin palvelukanaviin, esimerkiksi Suomi.fi-viestejä ja muuta viestintää hyödyntäen.

Käyttöliittymät ovat tärkeässä roolissa. Tekstipainotteisuudesta on siirrytty visuaalisuuteen ja ääniohjaukseen, mutta luonnollisen kielen kautta mennään takaisin inklusiivisempaan tekstipohjaisuuteen. Jos palveluja ei ole toteutettu hyvin, on esimerkiksi tekoälyn, kolmansien osapuolten sovellusten ja avointen aineistojen avulla mahdollista luoda vaihtoehtoisia tapoja käyttää palveluita. Esimerkiksi tulkkaminen tai tuen hakeminen generatiivisen tekoälyn ohjeiden perusteella on jo nyt mahdollista.

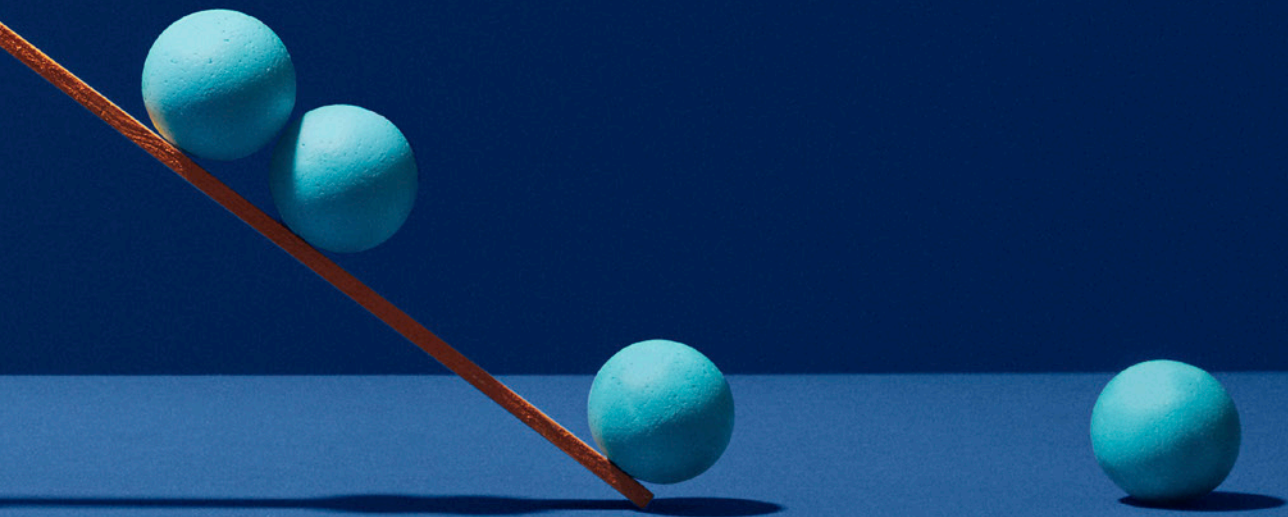
Luottamus on tulevaisuuden valttikortti

Suomalaisen yhteiskunnan globaalissa mittakaavassa poikkeuksellinen luottamus kanssakansalaisiin ja instituutioihin on tärkeä voimavara. OECD onkin tunnistanut ”suomalaisen paradoksin”, jonka mukaan Suomessa on korkea luottamus, vaikka OECD-maista kansalaisia osallistetaan vähiten mukaan hallinnon kehittämiseen. OECD huomauttaa myös, että Suomi tarvitsee dialogia ja osallistavia menetelmiä julkisen hallinnon yhteisiksi käytännöiksi ja standardeiksi. Luottamuksen ylläpitämiseksi on huolehdittava siitä, että kansalaisten ja muiden sidosryhmien osallistaminen palveluiden suunnitteluun johtaa aidosti muutoksiin. Vuoropuhelua ja luottamusta tarvitaan siihen, että meillä on maailman sujuvimmat julkiset palvelut myös tulevaisuudessa.

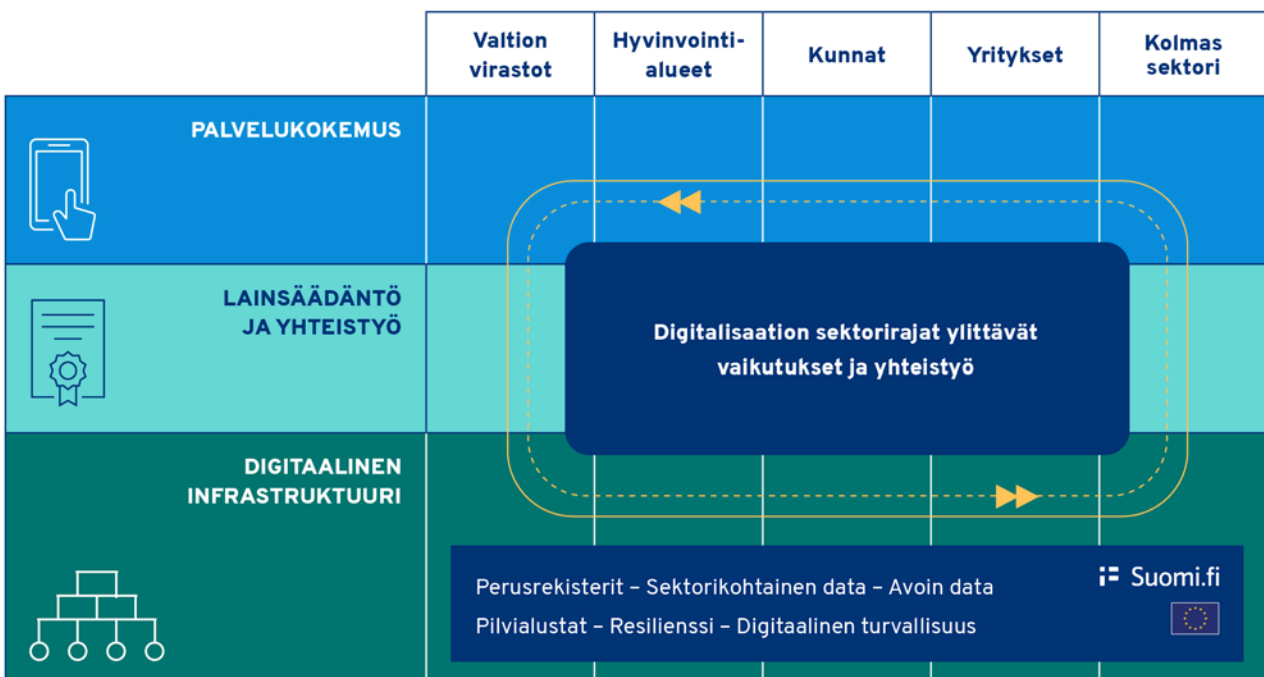
Tekoälyn, kolmansien osapuolten sovellusten ja avointen aineistojen avulla on mahdollista luoda vaihtoehtoisia tapoja käyttää palveluita.

Määrällisen ja laadullisen tiedon
sekä tutkimuksen merkitys
palvelukehityksessä
kasvavat jatkossa.

Digitaalinen infrastruktuuri vaatii ylläpitoa ja kehittämistä

Suomi on digitalisaation edelläkävijämaa. Digitaalisen infrastruktuurin merkitys yhteiskunnassa on kasvanut verrannolliseksi perinteiseen fyysiseen infrastruktuuriin, kuten tieverkostoon, energianjakeluun, vesihuoltoon ja jätteiden käsittelyyn. Koska digitaalinen infrastruktuuri on osin aineetonta, sen välttämättömyyttä yhteiskunnan toimintojen edellyttäjänä ei aina kovin helposti havaita. Myös digitaalinen infrastruktuuri tarvitsee jatkuvaa ylläpitoa ja kehittämistä, ettei se rapaudu. Nykyisessä digitaalisessa infrastruktuurissamme on jo kertynyt korjausvelkaa, joka tulisi entistä paremmin huomioida yhteiskunnan taloudellisissa panostuksissa. Kallein vaihtoehtomme on olla panostamatta digitaalisen infrastruktuurin toimivuuteen, turvallisuuteen ja hyödynnettävyyteen.

Lähteet

Katso Digihumaus-raportin pohjana käytetyt lähteet:
dvv.fi/digihumausraportti2024

Väestö ikääntyy ja monimuotoistuu

- *Suomi ikääntyy, monimuotoistuu ja muuttuu monikielisemmäksi.*
- *Julkishallinnolla on tulevaisuudessa hyvin monimuotoinen asiakaskunta.*
- *Kun digitalisaatiolla tehostetaan julkisen hallinnon toimintaa, täytyy uudistustyössä muistaa asiakaslähtöisyys ja poikkihallinnollisuus.*
- *Ratkaisujen täytyy perustua yhteentoimivuuteen, toimivaan digi-infrastruktuuriin ja räätälöityihin palveluihin.*
- *Luottamuksen ylläpitäminen on tärkeä tulevaisuuden arvo.*

